

Magyar Nyomdászat

A könyv- és könyomtatás

a betüöntés és graphikai rokon szakmák havi közlönye

Szerkeszti és kiadja PUSZTAI FERENCZ

Előfizetési díj: Egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. * Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Kecskeméti-utca 6.

Olvasóinkhoz.

A «Magyar Nyomdászat» első évfolyama a jelen füzettel be van fejezve.

A szerkesztőség, tekintve a kezdet kezdetét, mindent elkövetett, hogy a legjobb tudása és belátása szerint olyan folyóiratot bocsásson közre, melyből a magyar nyomdászközönség, ha nem is busás, de legalább némileg hasznot merithessen.

Az ország minden tájáról érkezett elismerések azt engedik remélni, hogy a lap szellemi iránya közhelyesséssel találkozott, s ha nem is volt e lap tartalma mindenben a tökéletesség tolmácsolója, törekedni fogunk jövőben feladatunknak gyakorlottabb tollal megfelelni és a lap szakirodalmi értékét magasabb színvonalra emelni. Köszönetet mondunk ezuttal mindazon barátainknak, kik a lap szellemi és anyagi istápolásában segédkeztek és kérjük szives érdeklődésüket és buzgalmukat a jövőben is fenntartani.

A mily gazdag és szép volt a szellemi eredmény, azzal bizony nagyon gyenge lépést tartott az anyagi siker. Nem jövedelemről akarunk szólni, csak a lap fennállhatásának biztosításáról; mert ha Magyarország minden nyomdájából csak egy előfizetőnk lett volna, kevesebb gonddal kellene megindítanunk a második évfolyamot.

Tekintve a «Magyar Nyomdászat» kiállításának és sokoldalú mellékleteinek a körülményekhez mért költséges voltát, bizvást mondhatjuk, hogy annak előfizetési ára oly mérsékelt, hogy hozzáfogható olcsó szaklapot nem ismerünk.

Fölkérjük tehát az ország nyomdászait, hogy ez egyetlen magyar szaklapot támogatni és saját körükben terjeszteni sziveskedjenek. Szomszédaink, az osztrákok, négy-öt lapot tartanak fenn, sőt talán Magyarországon is több előfizetőik vannak, mint nekünk.

Különösen fölhívjuk a vidék önképző-egyleit, vegyenek tudomást e lapról. Szinte különös, hogy ép e lap szerkesztőjének kell reá mutatni arra a furcsa helyzetre, hogy a vidék legnagyobb nyomdászvárosai, egy-kettőt kivéve, önképző-egyleteket tartanak fenn, de nyomdászati szaklapot nem járatnak. Azt se gondolják ám tisztelt olvasóink, hogy ez önképző-egyletek tagjai úgyis előfizettek, mert ugyancsak a legnagyobb nyomdászvárosokban egyetlen előfizetője sincs a «Magyar Nyomdászat»-nak.

Nem szemrehányásképpen mondjuk ezt, hanem csak tényeket, általános művelődési szempontból elszomorító tényeket konstatálunk, és ezt nem holmi előfizetések kieroszakolása végett teszszük, hanem aggodalmunkat jelezzük a vidéki nyomdászok legnagyobb részének indolenciájával, művelődési elmaradottságával szemben. Csodálkozunk a fölött, hogy épen saját mesterségök nem érdekli őket. A mi pedig a mesterség után való *érdeklődést* illeti: a fővárosban «sem mind arany, a mi fénylik».

Gondolkozunk csak e két dolog fölött: először a nyomdászok panaszkodnak, hogy nem tudnak a mesterségükből megélni, másodsor meg a főnökök panaszkodnak, hogy nem tudnak használható munkást kapni! Kinek van a kettő közül igaza?

Egy részről a főnök urak hivatása, használható, jó munkásokat nevelni, az ő figyelmüket akarjuk fölhívni arra, hogy már tanonczkorukban szoktassák munkásaikat a szellemi foglalkozásra is; mert a szellemi foglalkozás élesíti az eltnét, találékonytá teszi az embert s bizonyos önállóságra késztet a munkában. Ajánlatos tehát, ha a tanonczoknak hozzáférhetővé tétetik az elméleti szakképzés is.

Végül újlag fölkérjük az összes szaktársakat, sziveskedjenek lapunkat úgy szellemileg, mint anyagilag az új évi folyamban is támogatni, részünkről nem fog mulni e támogatást kiérdemelni.

Pusztai Ferencz.

Japánban jelenleg 550 lap jelen meg, ezek közül egyedül Tokióban van 17 napi lap, melyek havi példányszáma összevéve 3.906.000-et tesz ki, az időszerű közlönyök száma ugyanott 116, és pedig 495.000 példánnyal.

Ennek következtében az egyes lapok elterjedése igen kismérvű; még a legelterjedtebb lapokat is legfőlebb 10.000 példányban nyomják, melyek felét Tokióban, felét pedig a vidéken olvassák.

A japán hírlapok nagyon kevés hirdetéssel jelennek meg, de a megjelenteket busásan fizetik. E lapokban újdonságokat vagy pláne szenzációs dolgokat nagy ritkán találni és e tekintetben a japán hírlapirodalom inkább a francia, mint a nagy londoni vagy newyorkihoz hasonlít.

Az újságok előállítása Japánban sok akadályba ütközik, oly akadályokba, melyeket nálunk Európában nem is ismernek; csak sejtjük, ha tudjuk, hogy a japánnak nem kevesebb, mint 14.000 betűje van, melyekből 4000 állandó használatban lévén, szükséges, hogy mind a 4000 betű a szedő szekrényében legyen. Hol van aztán még a többi?

Ha valahol, bizonyára Japánban szükséges, hogy a szedő különös kiképzéssel fogjon munkájához; azonkívül éles szemének kell lenni s még ez esetben is nagyító-üveget kell használnia; kitűnő jártasságot kell elsajátítania a 4000 betű ismerete és azoknak a szekrényben fekvése tekintetében, hogy e betűsokadalomban otthonos legyen.

Egy lap nyomásához három vagy négy szedő szükséges, kikhez segítségül egy tuczat segéd van adva. A segédek dolga, hogy a szedendő cikkekben előforduló ideogramákat ama rekeszek közül előkeressék, melyekhez beosztattak; az így kikeresett betűket a szedőnek adja, ki azokat cikkekbe összegyűjtve, a japán helyesírás 47-féle ékezetével látja el. És ez az «egykezre» dolgozás meglehetősen lassú menetet okoz s kötve hiszszük, hogy a japánok ugyanaznap hoznák megtáviratozva Bismarck hosszú beszédeit, melyen azokat elmondja.

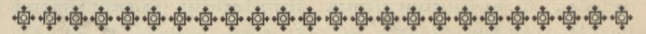
Szóval egy lap Japánban legalább 150 személyt foglalkoztat. És pedig, miként a «Nisi-Nisi Simbun»-nál: egy politikai igazgatót, egy felelős szerkesztőt, öt szerkesztőt, négy correctort, egy másolót, tizenkét intervívoló újdondászt, három vagy négy szedőt, kik mindegyikének a tíz-tizenkét segéden kívül még más osztó- és szolgálasményzet áll rendelkezésre; a többi a nyomó-osztálynál működik.

Daczára, hogy a japán intervívoló újdondász 20—25 ffr havi keresetnél többet alig remélhet, azok mégis, miként Európában is, a lapok legszükségesebb

kellékei; innen van, hogy a rossz fizetés — kacsákkal viszonztatik.

A tekintélyesebb lapoknak saját külön tudósítói vannak, kiket más városbeli szerkesztőségek szolgáltatnak, vagy pedig oly ifjak ezek, kik iskolájokat Európában végeztek.

A legtöbb lapot gazdag és befolyásos egyének subventiójából tartják fenn.

A kolumnacímek használatáról.

Mióta a tudományos könyveken kívül a szépirodalmi munkák díszesebb kiadásai is különböző alakú kolumnacímekkel nyomtatnak, sokszor zavarban van a szedő azoknak hogy és miként való alkalmazásáról.

A kolumnacímet oldalszámnak vagy paginának is szoktuk mondani. Mi nyomdászok különösen két-félét ismerünk: az *elő* és *holt* kolumnacímet.

Az *elő kolumnacím* az oldal szélén alkalmazott számokon kívül, a szövegre vagy fejezetre vonatkozó, néhány szóból álló tartalomtól áll, mely rendszerint a sor közepére záratik. Törvénygyűjteményeknél, miniszteri szabályrendeleteknél, hol néha az egész paragraphus föl van véve a kolumnacímbe, ez legtöbbször a szöveg betűinél egy fokkal kisebb, nagyrészt közönséges könyvbetűkből szedetik. Gyakran fordul elő, hogy a paragraphus-cím nem fér egy sorba, miért is minden aggodalom nélkül két sorba szedjük, ügyelvén, hogy az első sor mindig szélesebb legyen a másodiknál. Például:

22 43. §. Járőrök, hírszerző járőrök és különítmények; nagyobb földerítő lovastestek.

44. §. Biztosító szolgáltatás menetek közben. 23

Kiválóbb műveknél, hol a tér jobban megengedi, az *elő kolumnacímek* rendszerint kisebb foku veralisokból vagy capitälchenből szedhetők.

Az *elő kolumnacímek* használatánál a következők veendőek figyelembe. Ha a szöveg több fejezetre, ez pedig alcímekre is oszlik, úgy a baloldalon levő páros számú paginára a fejezet megnevezése, a jobb oldali páratlan paginára pedig a tulajdonképeni alcím tartalma helyeztetik; például:

148

HARMADIK FEJEZET

AZ ÁLLAMI KÖZIGAZGATÁS

149

Ha valamely könyv több szerző által iratik, úgy rendszeren a páros számú paginára a szerző neve,

a páratlanra pedig a könyv vagy a szerző által írott cikkeknek a címe szedetik.

80	<i>Dr. Barkócai Ferencz</i>	
	<i>A nyugat művelődése</i>	81

Oly tárgyú könyveknél, melyek néhány fejezetből állanak, és csak az egyes fejezetek címeit ismer-tetjük, e kolumnacímek mindaddig ismételtetnek minden oldalon, míg egy új fejezet nem kezdődik. Tudományos vagy szakkönyveknél a könnyebb át-tekintetés okából minden oldalra a kolumna tartal-mát szedjük élő címmül.

40	A meritott papír gyártása	
	A géppapír gyártása	41

Mindazon esetben, ha a leírt tárgy szövege több oldalra terjed, a tartalmat a kolumnacím mindket-tején helyezük el, úgy törve meg a mondatot, hogy ez által az értelem meg ne zavartassék és mind-két sor lehetőleg egyenlő hosszúságu legyen.

126	A gyümölcsfa tenyésztése	
	és a gyümölcsfa oltása	127

Hasábozott művek, mint szótárak, lexikonok különböző módon pagináltak, vagyis kolumna egy paginával a két hasáb közepén, vagy mindkét hasáb fölé rakott pagina. Gyakran az is meg-esik szótáraknál, hogy a kolumna második hasábjának vezérszava az első hasáb aljára esik.

618	Dégradation	Dégraisseur	619
-----	-------------	-------------	-----

Kéthasábos szótáraknál, hol a pagina a kolumna közepén van és a hasábo-k vonallal választatnak el:

Gyász	269	Gyékény
-------	-----	---------

Háromhasábos szótáraknál is különböző a szokás és sok esetben a nyomdásznak a kiadó szerint kell igaz-zodnia. Pl. három hasábos szedésnél középpaginával:

Bismuthamalgam	910	Bismuthoxid
(első hasáb)	(második hasáb)	(harmadik hasáb)

Más berendezésű szótáraknál, hol a szónak csak első tagja szedetik a kolumnacímbe, a paginaszám a kolumna alján, középre zárva, két minus közt vagy a nélkül használtatik:

Fur	Fút	Fuv
-----	-----	-----

a szótagok úgy szedendők, hogy mindegyik a hasáb fölött középen álljon; a könnyebb áttekintés szem-

pontjából pedig az a szokás, hogy szótáraknál vagy hasonnemű műveknél az élő kolumnacímbe foglalt vezérszók egy-két fokkal nagyobb betűkből szedes-senek a szöveg betűinél.

A fejezeteknek vagy szabályrendeleteknek a kolumnacímbe való alkalmazására, megszokott nyomdászati szabályaink vannak. — Ha valamely kolumnán fejezet végződik és az új fejezet nem tétetik a túloldalra, hanem az előzőtől zárvonallal választatik el, ez esetben csak akkor alkalmazzuk az új fejezet-címet az élő paginában, ha a kezdődő fejezet a kolumna kétharmadára terjed; ha ez nem áll, akkor az előző fejezet címe alkalmaztatik és csak a következő kolumnára szedjük az új fejezetcímet.

A szöveg és kolumnacím közötti beosztás a szöveg betűinek arányában történik, vagyis sűrű szöveg esetén kevesebbet osztunk be, mint a ritka szövegnél. Tehát sűrű szövegnél körülbelül egy cicerót, ritka szedésnél pedig egy cicerót és a sorok közötti térszót.

A *holt kolumnacím* egyszerűen csak az oldal-számokból áll és az alak nagysága szerint, külön-böző módon, vagy *oldalt*, vagy a kolumna *közepén* alkalmaztatik. Az oldalra eső kolumnaszámoknál megemlítendő, hogy a páros számok mindig a bal, a páratlan számok pedig a jobb oldalra szedetnek. Ha a kolumnaszámok a középre tétetnek, úgy ezek, az alak nagyságához mérten, különböző módon szoktak alkalmaztatni. Kisebb alakoknál pusztán a számok képezik a paginát, minden hozzátétel nélkül, vagy esetleg jobbról-balról két minus közé állittatnak, vagy nagyobb alakoknál *tertia* vagy *text lineák*

— 15 — — 32 — — 28 — — 140

oldaltételével. Több esetben jobbra-balra díszítő-darabkák alkalmazásával, végül a pagina alá szedett vékony vonallal, melynek négy vagy három cicerónál szélesebbre sohasem szabad terjednie.

Lineaszegélylyel vagy díszes kerettel ellátott mű-veknél ajánlatos az egyszerű paginát a kolumna aljára helyezni, a mint azt díszműveknél gyakran látni meg is szoktuk. Szokás lineával szegélyezett kolumnáknál a paginát fölül a közepén is alkalmazni, mely ügyesen, valami díszszel egybefonva a lineával, a kolumnát csinossá is teszi.

A kolumnaszámra vonatkozólag még megjegyez-tetik, hogy a számok a szöveghez használt betű-fajnál nagyobbak ne legyenek, hanem rendszerint a mű szedéséhez használt betűkből szedessenek. Kisebb számok használata csak akkor helyénvaló, ha a pagina a kolumna aljára helyeztetik.

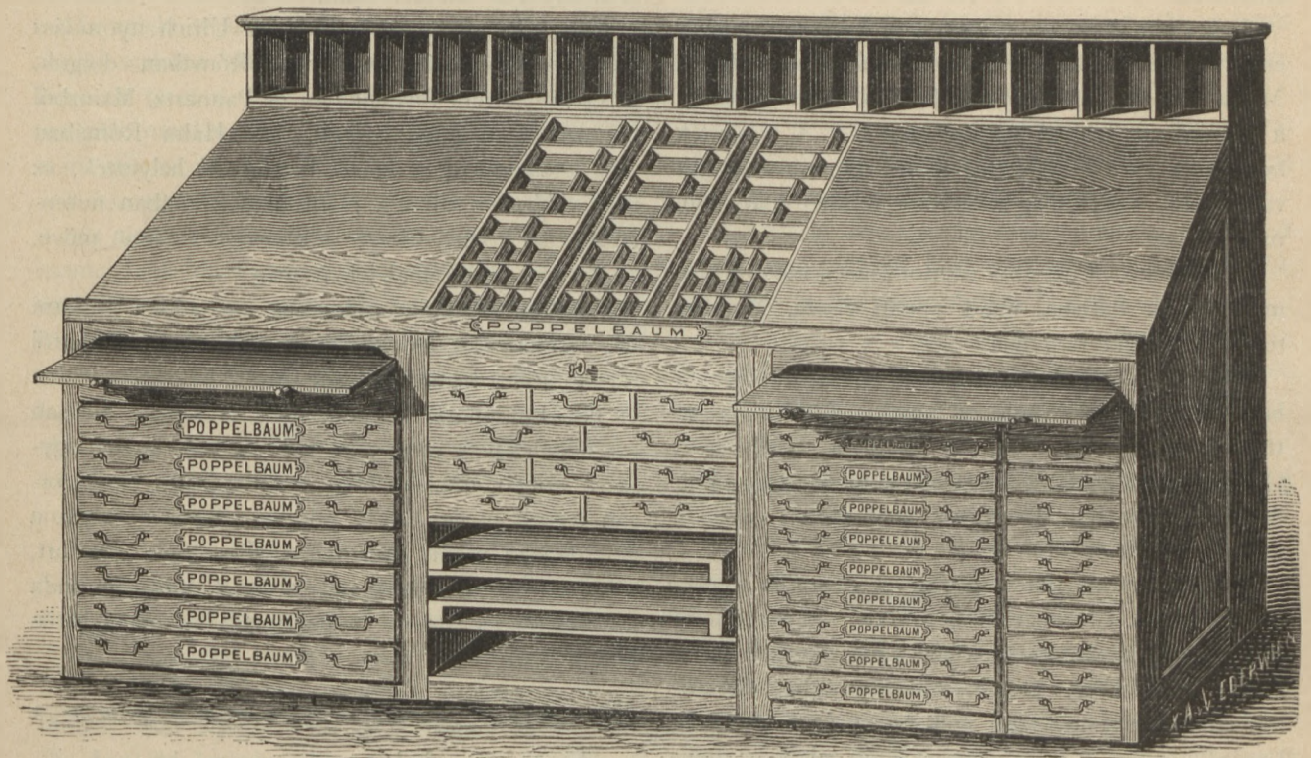
Accidenz-állvány.

Három részre osztható, nagy leleményességgel összeállított accidenz-állványt mutatunk be mai számunkban szakközönségünknek. A tárgy nem tartozik az újdonságok sorozatába, de czélszerű volta és sok módon való használhatósága megérdemli, hogy figyelemben részesítsük.

A mostani accidenziák sokoldalúsága megkívánja, hogy a gyors előállításához minden tekintetben kezünk ügyéhez közel eső tárgyak könnyítsék a munka olcsó és gyors kivitelét. Mily fárasztó és időtrabló a szedőre

helyezhető reá, egyik a különféle négyszögöknek és egyéb kizárásoknak, a másik a munka kivételéhez szükséges betűszekrény fölállítására szolgál. Miután az accidenziák legczélszerűbben fektetett hajókon állíthatók össze, hogy így a szedő könnyebben dolgozhassék, a korrigáló-szék helyettesítésére kihúzható deszkák vannak alkalmazva ez állványban, melyek szükség esetén az osztandó forma fölállítására is alkalmasak.

A különféle cím- és az accidenziákhoz használandó kényesebb betűfajok elhelyezésére, nagy és kis szekrények, valamint a testesebb betűkhöz fiókok

ACCIDENZ-ÁLLVÁNY.

nézve, ha munkájához esetről-csetre a nyomda egyik-másik sarkából kell összehordania a szükséges anyagot, azt alig szükséges bizonyítgatni. Most linea kellene, azután meg stég, négyszög, kisebb-nagyobb zárka, térző, a gyakoribb accidenz-betűk, mindmeggannyit a nyomda egyik-másik tájáról kell összeharcsolni, hogy végre a legkisebb meghívót vagy címceskét összeállíthassuk.

A képiünkön látható accidenz-állvány czélszerű összeállítása a felsorolt műveletek egyszerűsítésére és gyorsítására igen alkalmas eszköz. Az állvány felső részére helyezett rekeszek a különféle stégek és térzők elhelyezésére szolgálnak. Két szedőszekrény

vannak az állványban; a középső osztály alsó rekeszeibe pedig formadeszkák dughatók. Olyképen van ez mind elrendezve, hogy az accidenz-szedő a legkényelmesebben dolgozhat mellette. A formadeszkák fölött tartalékfiókok vannak, a fölös kizárási anyag eltevésére, mely különösen kisebb nyomdák részére igen előnyös. A kizárási anyag fiókjai fölött zárral ellátott nagy fiók van, a kéziratok biztos megőrizhetésére.

Az egész állvány három méter széles és 95 centiméter magas s nemcsak nagyobb, de különösen kisebb vidéki nyomdák részére fölötte czélszerű és ajánlatos.

A nyomdászat története.

Vitu Ágost után francziából.

IX.

A nyomdászat elterjedése.

Az új művészet titka s mesterfogásai a legnagyobb valószínűség szerint 1460-ig maradtak titokban. Már az 1461-ik év körül az említett *Pfister Albert*, bambergi vésnök, nyomdát rendezett be, melyben a betűk a Gutenbergéihez hasonlóak voltak.

Hogy a mainzi nyomda első darabjai hogy kerültek Bajorországba, megfoghatatlan, s csakis kiváló és eddig ismeretlen adatok fölfedezésével válának érthetővé.

A következő év eredményeiben komoly és nehéz esztendő volt. A szász választófejedelem megrohanta Mainz városát és 1462 október 25-én be is vette, a zsarolásnak szabad folyást engedve. A nyomdák bezárattak és a bennök foglalkozó munkások helyet változtattak, vagy pedig a szélrózsa minden irányában mentek szét.

Ily értelmű a Fust első vándorlásairól szóló leírás, mely ennek Párisba, majd onnan vissza, Mainzba tett vándorútját tárgyalja.

Másik két kivándorolt munkás, névszerint Sweynheim és Pannartz Arnold, az Alpokat gázolva keresztül, a Gutenberg, Fust és Schöffer találmányát Olaszországba vitték és még a római hadjáratok alkalmával a szent Benediktinusok által épített subiacoi kolostorban telepedtek le.

A Benediktinus páter segítségével nyomdát nyitottak s kiadták Lactance híres műveit, melyeket folio nagyságban nyomtattak; a mű 1465 október 29-én készült el. E könyv az első Olaszországban datummal ellátott nyomtatvány volt és egyúttal Lactance legelső kiadása. *Cicero oratióit* is ők adták ki (folio alakban) legelőször, továbbá az Augusztinusok *Isten-ídezésének ismertetését*, mindkettőt 1467. év június 12-ikig fejezve be.

Nemsokára Rómába költöztek, hol a Pietro testvérek és Maximis Francesco palotájában szives vendégszeretettel fogadtattak; és hála az új művészet iránt melegen érző és kiváló műveltségű Alerien püspök nemes közreműködésének, ki könyveiknek correctora és kiadója lön, Sweynheim és Pannartz alig öt hó alatt quart-nagyságban elkészítették Cicero híres leveleit: *«Epistole ad familiaris»*.

A subiacoi nyomdában mindkét nyomdász még a németből eredő — általánosan góthnak nevezett — betűket használták, ezek szegletességét azonban elsimitották. A római szobrokat és főlirataikat jól

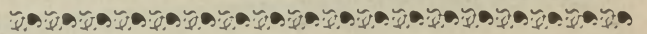
megfigyelve, arra a gondolatra jöttek, hátha ezek jellegét a betűkön is kifejezhetnék. Így keletkeztek a gömbölyded betűk, melyeket műveik nyomásához használtak; ezek *rómaiaknak* (romanisch) teljes joggal nevezhetők.

Cicero *«Epistolæ ad familiaris»* könyve — mely egyúttal az első Rómában megjelent könyv — legelőbb nyomtatott e római betűkkel. E könyv a nyomdászat három irányu fejlődéséről tesz tanúságot, úgymint: a betű alakjában, a szedés valamint a nyomás előre haladásában. Valóságos typographiai mestermű, melynek egy gyönyörű példányát a párisi nemzeti könyvtár Mazarine-tárlatának VIII. üveg-szekrényében szemlélhetjük.

Már a következő évben, Hahn Ulrich nyomdász személyében, vetélytárral volt Rómában dolguk, ki ép úgy, mint Sweynheim és Pannartz, Mainzból származott, s noha voltak, kik Hahn Rómában való letelepedését a másik kettőé elé helyezték, ez nem valószínű, mert a Hahn által Rómában nyomtatott első könyv, Cicero *«De oratore»* című műve, «1468»-as évszámmal jelent meg.

Érdekes volna chronologikus sorrendben mutatni ki a nyomdászat elterjedésének székhelyeit kezdettől fogva egész a legutóbbi időkig. Méltó befejezése volna ez rövid történeti vázlatunknak. Térszűke azonban ezt nem engedi meg s be kell érniünk annak egyszerű konstatálásával, hogy a nyomdászat oly gyorsan terjedt el és hatolt minden államba, hogy a XV. század végén, azaz nem egész ötven év alatt, több mint 200 városban 1000-nél több nyomda működött, és ebben honfiainknak is meglehetősen rész jutott.

Kalmár L. Lajos.

Észrevételek a címzésedről.

A régmúlt időkben, mikor a nyomdászat még bölcsőkorát élte, midőn a szedőnek nem volt alkalmja a betűk különböző fajtáiban válogatni, hanem csak egyforma metszetű betűk állottak rendelkezésére, megelégedtek elődeink a most ismét divatba hozott, gyarló metszetű betűkből összeállított címekkel, sőt talán szépnek is találták azokat. Egyik-másik betű-nagyság vastagabb metszetű, de a betűk alakja minden nagyságban egyenlő volt. A betűk arányai nélkülöztek minden szabályt. De akkor jó és szép volt az is. Míg az érczet elrejtette a föld a kőbaltával dolgozó ember szemei előtt, addig az az egyszerű eszköz is jó volt. De vajjon nem tenné-e nevetségessé magát az, ki mai napság is a tűzkövet

csiszolná a gyufa helyett? Épen így vagyunk az ódivatu címek utánzásával is.

A fejlődött ízlés lassankint helyesebb arányu betűket teremtett, rajzszerű vonásokkal. A fejletlen mesterség föl lett öltöztetve a civilizáció köntösébe. Tetszett ez is általánosságban, mint tetszik a szemnek egy jó szabásu ruha, mely ügyesen pótolja a test plasztikai hiányait. Betűöntőink szebbnél szebb, arányos betűket gyártottak. Czímszedőink pedig igyekeztek, hogy az összeállítás minél változatosabb legyen.

Újabb időkben azonban megváltozott az ízlés. Az egyenlő szabásu, szép betűk helyét esetlen, gyarló metszetű betűk foglalták el.

Ha valaki tetszetős címet akar összeállítani, csak a régi szabásu betűk felhasználásával érheti el azt. Mert ez most a divat. Ez az ódiskodás különben ma már minden téren divik s valóságos lázzá fajul, a jó ízlés rovására.

Kétszeres feladat áll tehát a címszedő előtt, hogy mégis szabályos munkát végezhesen. A betűöntő munkájának hiányosságát is a szedőnek kell helyre-ütni. Nemcsak a címsorok helyes arányaira kell törekednie, de még a betűk hiányait is neki kell pótolnia, a betűknek egymás közötti helyes térbeosztása által, s mint a szabónak az úgynevezett «katonafolt»-tal és bizonyos tömésekkel, ép úgy a szedőnek is igyekeznie kell a plasztikailag szép arányok elérésére.

Nem csekély feladat egy szép címet összeállítani. Sok egyszerűtet szükséges hozzá a szedő részéről s nagy türelem, hogy siker koronázza munkáját.

Nagy akadályt gördít a szedő munkája elé az is, ha oly kéziratot kap, melyből a legjobb akarat mellett sem sikerül neki szép címet összeállítani. Ily esetben leghelyesebb a szerzőhöz fordulni és arra bírni őt, hogy a sorokat másképp fogalmazza. Néha sikerül a szerzőt kapacitálni azzal, hogy «a szép cím legjobb ajánlója a könyvnek».

Legtetszetősebbek a szemnek az ily alaku címek:

REMELAY GUSZTÁV

KERESZT ÉS FÉLHOLD

BESZÉLYEK

Ennél az alak tökéletesen helyes, a mit még az is igen emel, hogy úgy az író vezeték- és keresztnévben, valamint különösen a főcím két szavában a betűk száma egyenlő. Az egész cím csinos, mozaikszerű csoportot képez.

Sok esetben helytelen lenne azonban a szerző nevét a főcím fölé tenni.

Ez csak országos híri íróknál tehető, kiknek neve jobban imponál a mű címénél is. De csakis akkor, ha a műnek szép, hosszúsoros főcíme van. Ez esetben azt még a helyes arány is megköveteli. Ha pedig a főcím csak néhány betűből állana, a szerző neve elnyomná a mű címét, ha azt fölötte alkalmaznók.

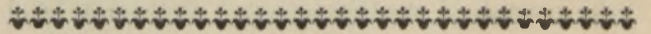
A kifogástalan cím összeállításához legfőbb kellék tehát a kézirat szövege. Ha pedig ez nem hátráltatja a sorok helyes beosztását, akkor a jó ízlésű szedő könnyen megoldja a reá váró feladatot s a helyes arányu sorok között úgy osztja be a betűközöket, hogy az egyik betű és másik betű középpontja között mindig egyenlő legyen a távolság.

Tehát nemcsak a sorok külalakjainak helyes arányaira kell törekednünk a címszedésnél, hanem arra is, miként szakadoznak a sorok.

Lehetőleg arra igyekezzünk, hogy a címsorok egyes szavai között levő hézagok úgy tűnjenek fel, mint egy szabályosan épített ház az ablakok.

Tönkreteszi a legügyesebben szedett címet is, ha egyik-másik fősorban az egyik szó pl. tíz betűből, a másik pedig csak négy vagy öt betűből áll.

Szemethy Ferencs,

Betűöntőink szakirodalma és a betűöntés alapja.

A betűöntést ismertetni s úgy a régibb és újabb szakirodalom, mint az egyes vívmányok adatait egybevetni már annál is inkább kívánatosnak tartatik, mert a magyar szakirodalom mindaddig fogja nélkülözni az iránta való bizalmat s elismerést, míg számottevő bizonyosságot nem nyújt a szakma minden ágában s így a betűöntésben is elért sikerek fölöl való tájékozottságról s ép azért nem fogadhatjuk el azt az érvelést, hogy kevés magyar betűöntő lévén, kár számukra magyar szakirodalmat alapítani.

A szakirodalom egyes termékei sohasem kívánnak olyanokat oktatni, kik maguk is otthonosak a fejtegetés tárgyát képező szakkérdésekben; hanem mindig olyanokat, kik tanulmányra hajlammal és kitartással bírnak. És ezt követelni csak az újabb nemzedéktől lehet, következésképen a betűöntés eddigi idegen nyelvű szakirodalmának a magyarban való alapos ismertetése csak a magyar ifjabb betűöntő nemzedék szellemi és szakbeli művelődésére lehet alapvető.

A betüöntés irodalma még a külföldön is fölötté szegény. Csakis az újabb időben kezdenek vele irodalmilag is foglalkozni.

1836-ban fogott egy öntő-szakkönyv megírásához a német *Henze Adolf* s 1844-ben Weimarban ki is adta tanulmánykötetét. Azóta itt-ott egy-egy látott napvilágot, de oly csekély számban, hogy bizony a betüöntés terén levő óriási egyenlenséget nem volt képes meggingatni.

Ha a mai előhaladott betüöntőink munkáit vesszük megfigyelésünk keretébe, arra a tapasztalatra kell jönnünk, hogy minden előhaladott vívmány daczára egyöntetű munkát azok nem végeznek. Vagy ha talán végeznek is, hát nem kielégítő módon.

A betüöntésre nézve megingathatatlan szabály, hogy a betűk teste és képe kellő módon alakitva és kivive legyenek.

A betű első lényeges kivánsága, hogy az szilárd, likacsok nélküli állapotban jusson használatba, mert tudvalevőleg a likacsos betűk nemcsak hamar romlanak, de a nyomásnál ellentálló képességük — kivált ha a likacsok jó magasan, közel a betűképhez vannak — nem eléggé szilárd, mert a nyomóhenger által okozott nyomás következtében hamar megrokkannak és alacsonyabbak lesznek, miért is szükséges, hogy a betüöntő lelkiismeretes munkával, a gépek kellő ismeretével és a földolgozandó ólom-anyag kellő összeolvasztásának tudásával fogjon a betüöntéshez.

Második lényeges kellék a betütest vastagsága (system, Kegl). Úgy ez, mint a harmadik fontos kellék, a betütest magassága, egyaránt az a két sajátságosan zavaros része a betüöntésnek, melyek ma sincsenek tisztázva s talán soha sem is lesznek, mert az egyes üzletek eddigi berendezése az újabban beszerzendő betűk hasonló rendszerben való előállítását követeli. S ezért úgy is van, hogy minden nyomdának megvan a maga sajátos systemája s új megrendeléskor a betüöntő ugyancz systemára készíti a betűket. Mennyivel jobb volna, ha minden nyomdász egy rendszer szerint rendelné betűt, mint ezt az angolok vagy amerikaiak teszik! Mert bár jöllehet, hogy nagy külföldi betüöntő czégek a nagyobb mennyiségben és gyakrabban rendelő üzletek számára systemájok szerint a kenyér-írások öntéséhez külön készüléket tartanak, de a czímbetűk s ritkább írásfajok, melyek tudvalevőleg mindig csak kis mennyiségben szükségeltetnek, csak a raktáron levő betűkből gyalulás által lesznek a nyomda systemájának megfelelően átalakítva, a mi pedig — természetesen — soha sem lehet olyan egyenletes, mint a gép által kész formában előállított; s itt meg kell

jegyeznünk, hogy a betűk egyenlőtlen magasságát a gépmester buzgó előkészítése (Zurichten) sem képes mindig elenyésztetni.

Ha a dolgot behatóbban vizsgáljuk, különösnek találjuk, hogy körülbelül százféle betütest-magasság van közforgalomban, mely a legmagasabb és legalacsonyabb közt levő 7 typographiai pont, azaz $2\frac{5}{8}$ mm. eltérésben fordul elő. Ez a sokféleség még amaz időből való, midőn betüöntődék még nem voltak s a nyomdászok maguk metszettek és öntöttek betűket. E nagy zürzavarnak egyöntetű formába öntése érdekében a francziák tették az első lépéseket, és a betütest magasságát 63 typographiai pontban, a kizárásokét 51-ben állapítván meg, ez alap-nagyság hovatovább terjedt is. Így van ez a betü-vastagsággal is. Mérvadó franczia és német betüöntő körökben alap-vastagságul 1873 január elsejétől a méter- azaz párisi vastagságot fogadták el. S kívánatos is volna, hogy a nyomdák ne csak keretek és díszítések, de betűk használatára nézve is az öntődék által megállapított systema elfogadására kényszerítettetnének.

A betütest kivételéről röviden elmondtuk véleményünket, most lássuk a másik főalkatrészt, a betű képét. Természetes, hogy jól kevert fémolvasztékból szilárd, likacsok nélküli éles, hibátlan képű betűt nyerünk. A betű képének nem szabad darabos- vagy szakadozottnak lenni s a betütesten arányosan illetve vízszintesen kell feküdnie, hogy a nyomásnál ne okozzon oly bajt, mint a megdőlt sorok. Figyelni kell, hogy a betűkép felülete se tulságos lapos, se dombor formájú ne legyen, mert első esetben a nyomásnál a festék összegyülemlik s a betű mászkos nyomást eredményez, második esetben pedig a nyomóhengeren felületük csekély nyomást gyakorol.

A betütest és betűkép a fölösleges szálaktól egyaránt gondosan megtisztítandó, hogy a nyomásnál szabályos állással tiszta, egyenletes betűt nyerjünk.

✂

Könyvnyomdászati mesterszók.

II. A NYOMTATÁS MESTERSZOI.

Bahn = Vágány = *Glissoire*. A gyorssajtó targonczája, melyen a forma fekszik, vassineken jár ide-oda. Innen a németek «Eisenbahnbewegung» elnevezése is.

Balanzierstange = Billentő-rúd = *Barreau de balance*. Oly gépeknél, melyeknél a targonczát körforgású (Kreisbewegung) készülék mozgatja ide-oda a billentő-rúd segítségével.

Balken = Keresztiga = *Contre-poids*. A sajtón való nyomásnál, mikor a húzó-rúddal nyomást eszközölünk, a felső vas-

gerenda, azaz «keresztiga» fogja föl a nyomás által kifejtett feszérőt.

Band = Szalag = *Cordons plats*. A gyorsajtóban kis kerekre feszített szalagok, melyek a kész példányokat a gépből kivezetik.

Bauschen = Peczek = *Bourrelet*. Papírból összehajtvá, olyformán készíti a nyomó, mint a tűzijátékokhoz használt «béka». Célja: a szennyfödő belsejére ragasztva a nagyobb papírívket, a nagy födőhöz (Deckel) szorítani, hogy az a kinyírt szennyfödő nyílásain a nyomás megadása előtt a festékes betükhöz ne érjen; másodsorban oly nyomásoknál, melyeknél a nyomás a papíron előre meghatározott helyre nyomatik «pécetük» (Punctur) segélyével, hogy az ív a födő lehajtásánál a tőről le ne essék.

Bauschen (sich) = Hólyag = *Bouffer*. Az ívnek a gyorsajtóba herakásánál való fölhólyagosodása, mely attól ered, hogy az ív és nyomóhenger közé levegő szorulván, az nem lapulhat kellőleg a hengerre.

Bengel = Sajtó-rúd = *Barreau*. Kézi sajtóknál a könyök vagy rugók kifeszítésére szolgáló rúd, melylyel a nyomást eszközölik.

Bengelscheide = Rúdhüvely = *Manivelle*. A vashól készült sajtó-rúd fogantyúja.

Bogenfänger. Lásd Ausleger alatt.

Brocken = Tömbök = *Diviseur*; *Soutien*. Gyorsajtóknál a festékváluban szorosan a váluhengerhez (Ductor) illő ólom-tömbök, melyek a festéket több részre zárják s ide-oda tolnak.

Bronzedruck = Bronznyomás = *Impression à bronze*. A nyomtatandó tárgynak világos színű festékekkel vagy kenccével (firniss) való nyomtatása és bronzporral behintése.

Bundsteg = Kőthézag = *Bois de fond*. Az oldalak közötti hézag, beosztás, hogy az ív összetűrésénél a kolumnák a nyolczad- vagy negyedréti papír közepére essenek. A kőthézagot át fűzi össze a könyvkötő a könyvet, honnan talán neve is ered.

Bunddruck = Több színű nyomás = *Impression en couleurs*. Valamely nyomtatványnak több színben való előállítása.

Bürstenabzug = Kéfelevonat = *Épreuve à la Brosse*. A papír egyoldalára való levonat kéfével, korrekúra-olvasáshoz.

Büttenpapier = Merített papír = *Papier à la main*. Kézzel gyártott, erős okmánypapír.

Capital = Fejhézag = *Biseau*. A forma-szorításnál azon ólom ürpótok (Stege), melyek a forma felső részén a záróvagy szorító-keret és forma közé osztatnak be.

Congrevedruck = Congreve-nyomás = *Impression Congreve*. Ez elnevezés a föltaláló, William Congrevetől ered. A mesterség abból áll, hogy több szint lehet egyszerre nyomtatni. Ugyanis valamely rajz vagy metszvény egyes részei kiemelhetők és más festékekkel bekenve ismét visszahelyezhetők, úgy, hogy egy nyomással az illető képet három vagy négy színben is lehet egyszerre nyomtatni.

Congrevesmaschine = Congreve-gép = *Machine Congreve*. A congreve-nyomás föltalálója a szétszedhető metszvények több színben való nyomtatásához gépet is készített. A gép a metszvény egyes részeit maga emeli szét, befesti és ismét összerakja, s mindezt oly gyorsan végzi, hogy óránként 2000 példányt is képes nyomtatni.

Correcturpresse. Lásd Abziehpresse alatt.

Cylinder = Nyomóhenger = *Cylindre*; *Rouleau*. A cylinder jelentősége többféle. Van nyomóhenger (Druckcylinder),

festékhenger (Farbcylinder, Ductor), rézhenger (Messing-Cylinder). A nyomóhengerre rakják a papírt, mely azt csapantyúival (Greifer) elfogva, azzal egyet fordul a szedésformán, úgy, hogy minden fordulatra egy kész példányt hajt ki a sajtó. A festékhenger közvetlen a festékválual lévén összeköttetésben, a többi formafestő hengerekre juttatja a festéket. A rézhenger csigacsapon forog jobbra-balra, és a formafestő hengerekkel való szoros összeköttetése által célja a festéknek alkalmas szétördösölése.

Cylinderüberzug = A nyomóhenger borítása = *Garni de cylindre*. A nyomóhengernek posztóval vagy papírral való beborítása, nehogy közvetlen a pusztas vas nyomja a formára a papírt. E borításon eszközöltetik a forma egyenletes nyomásának készítése is.

Dachter = Fahenger = *Rouleau en bois*. A nyomóhenger fordulta után a nyomtatott ív reá szalad és azt a gépszalagok segítségével kivezeti.

Deckel = Sajtó-födő = *Grand Tympan*. A födő a kézi sajtóknak igen fontos része. Vashól készült négyszögű keret, mely csavarsarkokon nyugszik a sajtó targonczáján (Karren). Vászonnal feszesen leboritva, vastag papírral heragasztatik. Felső részén szintén sarkokon nyugvó kisebb papírral bevont keret van, mely behajtható, akár a könyv táblája. (Németül Räumchen. A vele való bánást lásd «Ausschneiden» alatt.) — A födő hátán kapcsokkal leszorítható, szintén dob-feszességű keretecske van (németül Tympan, a magyarok «Tempó»-nak nevezik); ez mintegy szellentyűje lévén a nagy födőnek (Deckel), kinyitattik és az egyenletes nyomás szabályozhatásához szükséges papírívket, sokszor papirlemezek behelyeztetnek, míg azt ismét mint egy ajtócskát betéte, a kapcsokkal a födőhöz erősítjük. A «Tempó»-t is vászonnal és papírral borítják be.

Deckelgewicht = Körte = *Poire de tympan*. A kézi sajtó födőjének (Deckel) alsó részén kiálló csapra tűzve, mintegy 5 kiló súlyu vasnehézék, mely a födő fölnyitását lendítő erejénél fogva megkönnyíti.

Deckelgriff = Fogantyú = *Anse de tympan*. A sajtó-födő könnyebb fölnyithatására a vaskerethez forrasztott, kézhez álló csücske.

Deckelrahmen = Födő-keret = *Cadre de tympan*. A vashól készült négyszögű keret. Bővebben lásd «Deckel» alatt.

Deckelschnalle = Födő-kapocs = *Chevalet de tympan*. Használatát lásd «Deckel» alatt.

Deckelüberzug = Borítás = *Collet de tympan*. A kézi sajtó födőjének vászonnal és papírral való heragasztása.

Deckfarbe = Fedfesték = *Couleur opaque*. A nyomtatvány színes alnyomatára eső más színű festékekkel való nyomtatás.

Doppelmaschine = Kettős hengernyomó gép = *Machine double*. Két nyomóhengerrel ellátott gyorsajtó, mely a targonczának és bejárásánál egy-egy példányt nyom, míg az egyszerű gép csak a targoncza bejárásával készít egy példányt.

Druckcylinder. Lásd Cylinder alatt.

Drucker = Nyomó = *Pressier*. A kézi sajtókon működő nyomdászok. Azok, kik a gyorsajtókon dolgoznak, gépmestereknek címeztetik magukat. Vannak, kik mind a két féle sajtót képesek kezelni.

Druckfilz = Hengerposztó = *Collet*; *Drap de tympan*. Többnyire sűrű szövetű zöld posztó, mely a nyomóhengerre borítottván, fölébe még néhány papírív is ragasztatik, hogy e lágyága által a sohasem tökéletesen egyenletes fölületű

szedés minden betűje erősebb kinyomattal nyomódjék a nyomtatandó papírra.

Druckpapier = Itatós papír = *Papier d'impression; Papier non-collé.* Enyvezetlen papír, mely a nedvességet hirtelen magába szívja, míg a félig enyvezett a nedvességet csak néhány perc után szívja be. Lágyságánál fogva a nyomás előkészítéséhez (Zurichtung) is használják.

Druckplatte. Lásd Karren alatt.

Druckwalze. Lásd Auftragwalze alatt.

Ductorcylinder = Válú-henger = *Cylindre à encre.* A festékválúval összeköttetésben álló mindig forgó vashenger, melyhez a válú csavarok segítségével hozzászorítható vagy tágra eresztethető, ahogy a nyomtatvány természetéhez képest több vagy kevesebb festék szükséges.

Dupliren = Kétszeres nyomat = *Doubler, papilloter.* Oly íveknél, melyek kétszeresen nyomattak és ez által selejtesse váltak.

Mellékleteink kiállítása.

Hogy vidéki nyomdánk kiválóbbjai is verseny-lépést tartanak a műnyomás terén a fővárosi nyomdákkal, élénk tanúsága a Bába Sándor szegedi nyomdatulajdonos által lapunk részére beküldött műmelléklet, mely úgy hiszünk nemcsak reánk, de az ország összes nyomdászaira is a legkellemesebb meglepetést szüli. A műmelléklet eredetben Ábrai Károly «Őszi Verőfény» című beszélygyűjteményének *borítékjához* készült s úgy a szedő, mint a nyomó, egész virtuozitással felelt meg feladatuknak. A külső csipkeszegélyt fekete vonal választja el az aranyban nyomott második lineaszegélytől, melyet körökörül a zöld színben nyomott Mac Kellar, Smiths & Jordan Co. philadelphiai öntőtől származó Arboret nevű, babérlombszerű főkeret követ, belül ugyancsak az aranyban nyomott lineaszegélylyel határolva. A felső és alsó, arany alapon kék és feketével nyomott lécz-betét, Schelter & Giesecke Akantheája. A címlap belseje nagy präzizióval görbített linea-kör, arany nyomásban, fényessé téve a rózsás és tengerzöld színű szívárványszerű alnyomatot. Szépen ki-domborítják a kör arányait a renaissance sarkok, melyek a négyyszögű főkeretből mintegy átmenetet képeznek a kör megalapíthatóságához. A művet derékszögben, czégtáblához hasonlóan, a főcím s zeli át, melynek vörös alapján az aranyban nyomott fekete árnyalású Pretiosa betűk pompásan emelik a hatást. Eltekintve az eszme eredetiségétől, zavarban vagyunk, hogy a szedő rendkívüli pontos és egybevágó, fáradtságos munkáját, vagy pedig a gépmester avatottságát tegyük-e első sorban elismerésünk tárgyává; mert tekintetbe véve a szedő öt formájának nem csekély gondot okozó összeállítását, a nyomó sem végzett kisebb munkát, midőn azokat a gyorsajton oly dicséretesen nyomta. Örömet okoznak az ily értelmes munkások, de örömet okoz a szakértő nyomdatulajdonos is, ki a nyomdászati művészeti fejlesztését is feladatául tűzvé. Nyomdáját ily szakavatottságra valló kézzel fölszereli. Bába úrnak, a melléklet szíves följajlásáért, köszönetet mondva, sok alkalmat kívánunk nyomdájának ily csinos művek készítéséhez.

Második mellékletünk, az újabb alaku, mostan divó, kisebb negyedrétre nyomtatott *meghívó*, homlokléczes modorral. Miután a táncmulatságot kereskedők tartják, igen jól illik a homloklécz kezdősarkára a kereskedelnet jelképező amorette,

míg a vigalmat jelképező kis bachusok a lécz tulsó végébe helyeztetek. A lécz derekán levő és a Pretiosa-körzetből szedett párkányzatot kivéve, az a Holbein-félc keretből állítottat össze. A szöveg alá a fába metszett egyleti jelvény alnyomatnak használtatott, s ugyancsak az utóbbi évek szokása szerint a rendező-bizottság névsora képezi a meghívó talapatát. Ludwig & Mayer Garmond Mediaival írásbetűiből szedve. Az egész szöveg violaszín festékekkel nyomtatott, a fentebb is említett kisebb negyedréti alakban, tiszteletlappal (Respectblatt).

HASZNOS TUDNIVALÓK.

Sötét színű vagy fekete festékeknek: bronz vagy színt játszó káprázatot adhatunk, a következő vegyületek összetételével. 750 gramm sellak 4 liter 95 fokú alkoholban föloldatik és így 24 óráig állva hagyatik, ezután 400 gramm anilinvörös festéket keverünk hozzá és az egészet jól össze-rázzuk s még néhány óráig állva hagyjuk. Ennek megtörténtével a keveréket üvegekbe töltjük és a használatig jól bedugaszoljuk. A festékhez való keverést kis mennyiséggel kezdjük és azzal jól szétörzsoljuk, ezután folytassuk a vegyítést a festék folytonos keverésével addig, míg az egész érzékenységi szint nem ölt.

A bronzok nehéz tapadását és könnyű módon való ledörzsölését meggátolhatjuk, ha a nyomás előtt a papírt talkkóval (talcum veneticum) megdörzsöljük, mely által a kenecének a papírba való gyors beszívódása megakadályoztatik. Az ilyen módon bedörzsölt papíron ugyan lassabban szárad a nyomás, de a bronz szilárdan reá tapad.

Czinóber keverés geraniumlakk hozzáátételével sokkal tüzesebb fényűvé válik, míg a cinóber karminlakk keveréssel föltűnő szép sötétes színt ölt. Kétharmad cinóber és egyharmad karminlakk keverésével világos bíborpiros színt nyerünk. Ha azt óhajtuk, hogy boritékoknál, vagy oly munkáknál, hol a fősor cinóberrel nyomatik, különösen föltűnő legyen, úgy az illető sort nyomjuk kétszer, és pedig vagy még egyszer ugyanazon színnel, vagy közép erős kenecével. Igaz, hogy e nyomások igen lassan száradnak, de a színhatás páratlan a gama nemében.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Rudolf királyi †. A megrázó tragédia, mely gyászba borította az egész hazát, az irodalom révén közvetve a nyomdászati is érinti. A fölvilágosodott fejedelmi sarj nemcsak kedvelte a tudományokat és az irodalmat, de maga is művelte, s e téren való munkálkodása számot tesz vala akkor is, ha nem a trón közvetlen közeléből, hanem szerényebb helyről hinti szét sugarait. Az időszaki sajtó a birodalom mindkét felében méltó kifejezést adott a trónörökös elveszte fölötti nagy gyászunk; a «Magyar Nyomdászati» a tudomány és irodalom lelkes pártfogójának és művelőjének korai sírjára tesz egy cziprus-ágot.

Díszes bekötési tábláink elkészültek és vörös, szürke s tengerzöld színben darabonként 80 krért kaphatók. Vidéki előfizetőink az összeget postautalványon küldhetik be. Az első évfolyam néhány teljes számú példányával még mindig szolgáltathatunk.

Kiállításai kitüntetések. Lovag Falk Zsigmondot, a nyomdászok elnökét, az «Országos Iparegyesület» alelnökét kettős megtiszteltetés érte. A brüsszeli világkiállítás alkalmából a Lipót-rend lovagkeresztjét kapta a belga királytól, míg a bécsi jubileumi kiállítás alkalmából az «Alsó-ausztriai iparegyesület» levelező tagjává választotta. — A barcelonai nemzetközi kiállításon pedig a budapesti «Deutsch M.-féle műintézet» a koronás ezüst érmét kapta.

Petőfi Sándor sírhelyének fölfedezési esetét . . . H . . . R aláírással közölték lapjaink, melyről úgy hiszszük, mindannyian tudomást is vettünk. Eltekintve a fölfedezés érdekességétől, reánk nyomdászokra kétszeresen érdekes a dolog, mert a fölfedező nem más, mint kitünő szaktársunk, Imreh Sándor úr, a marosvásárhelyi ev. ref. nyomda technikai igazgatója. A fenti aláírás ugyanis vezeték- és keresztnévének utolsó betűi. — Imreh Sándor a sírhelyet már 1885-ben fedezte föl, de csak 1888 végén hozta azt nyilvánosságra, a midőn már tisztán meg volt győződve, hogy nem tévedett. A fölfedezési okmány már 1887 július 2-án került a nemzeti muzeumba, mely ott 1268. szám alatt helyeztetett el. Egy nagy könyv az, melybe az említett sírfölfedezési eset híven be van iktatva.

«Örvény fölött lebegve» címen *Kösonitz Reiss* ismert tollu szaktárs husz íves regényt adott ki a «Képes Családi Lapok» útján. Tekintve, hogy a napi sajtó a könyv tartalmáról elismerőleg nyilatkozott, csak buzdíthatjuk szerzőt, hogy ez első regényének sikerét újabbak kövessék. Ára 60 kr s kapható nevezett lap kiadóhivatalában (Budapest, V. ker., Nagykorona-utca 20. sz.). Nyomdai kiállítása jobb is lehetett volna s a sok értelemzavaró hiba nem dicséri a «Pannónia» nyomdát. A könyvet ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A magyar hírlapirodalom 1889-ben. Id. Szinnyei József, az egyetemi könyvtár őrje, a «Vasárnapi Ujság»-ban érdekes statisztikát tesz közzé, mely elmondja, hogy a folyó évben hány és milyen hírlap jelenik meg, s felsorolja, hogy hogyan szaporodtak a lapok az első magyar ujság megjelenésétől mind maig. E szerint most 600 magyar lap jelenik meg, melyek előfizetési ára összesen egy évre 2506 frt 55 kr. Nagy haladás ez az első magyar ujságnak, a pozsonyi «Magyar Hirmondó»-nak, megjelenése óta, melynek első példányát 1780-ban olvasták először Rát Mátyás szerkesztésében. 1868-ban 120 hírlapunk volt, 1873-ban 201, 1879-ben 324, 1882-ben 412, 1886-ban 516 s most 600 lapot olvas a magyar közönség, melyből 267 a fővárosban, 331 a vidéken és 2 a külföldön jelenik meg. Idegennyelvű lapok és folyóiratok száma 181. Magyarországon 10,275 magyarul beszélő emberre egy magyar, 15,140 németül beszélőre egy német, 79,895 szláv ujkura egy szláv és 82,992 románra egy román lap esik. Az egész világon 41,000 lap és folyóirat jelenik meg s így átlag 36,318 emberre esik egy lap vagy folyóirat.

Az iparos-tanonczok ellátásáról betegség esetén. Az iparos-tanonczok kórházi betegápolási költségét eddig Budapesten az illető iparoson vették meg, ép úgy, mint a cselédekét és munkásokét a gazdán vagy gyároson. Ezentúl ez nem lesz így. Az iparosok terhe könnyebbült, a községeké nagyobbodott. A belügyminiszter ugyanis egy konkrét eset alkalmából kijelentette, hogy az iparos-tanulók sem a munkások, sem a cselédek közé nem sorolhatók, hanem az ipartörvény által kívánt írásbeli szerződés alapján felfogadott segédcszemély, kire sem a cselédtörvény, sem a betegápolásra nézve fennálló szabályok nem alkalmazhatók. Az ipartörvény

az iparost csak arra kötelezi, hogy a tanonczot, a mennyiben a háznépéhez tartozik, betegség esetében ápolásban részesítse. Ha azonban a tanoncz oly betegségbe esnek, mely miatt kórházba kell vinni, akkor az iparos az így származott gyógyítási költségek megfizetésére nem kötelezhető, hanem a költségek megtérítésénél ép úgy kell eljárni, mint a szolgáltatási vagy munkaviszonyban nem álló emberekkel szemben. Ezután tehát, ha bírják, vagy maguk a tanonczok, vagy pedig szüleik viselik a gyógyítási díjat, ha pedig nem bírják, akkor illetőségi községükön veszik meg ezt is.

Hunyady Mátyásnak Kolozsvárt szobrot emelnek. Ennek hírére a «Társaskör» 5 frtot szavazott meg, a nyomdászok háláját fejezendő ki a magyar nyomdászság első és hatalmas pártfogója emlékezetének. Tudvalevőleg négyszáz év előtt Mátyás király volt az, ki nagyhírű könyvtárával, a «Corvin-codex»-ekkel örök nevet vívott ki magának; az első nyomdászok is ez irodalompartoló fejedelem meglehetősen érdeklődését és támogatását élvezték.

Demeter és Kiss deési könyvnyomdájá, a beküldött nyomtatványok után ítélve, a vidék előkelőbb nyomdái közé sorozható. Szabatos szedéseket, tiszta, kifogástalan nyomással volt alkalmunk látni. A nyomda vasuti munkákkal is foglalkozik, és az e munkáknál tapasztalt tabella-szedések gondos és értelmes vezetőségre vallanak. Különösen lebilincselte figyelmünket a nyomda által kiállított könyvek és füzetek között a «Szolnok-dobokamegyei gazdasági egylet» által 1887-ben, a termény-, állat- és iparkiállítás emlékére nyomtatott könyv. A címlap ügyesen összeállítva és szépen nyomva duplaszínű borítékpapírra, méltó a könyv belső kiállításához, mely mediával ciceróból van szedve. A művet 31 fénynyomatú kép díszíti fehér kartonpapíron, Divald K. eperjesi műintézetéből, a megye és Deés város nevezetesebb épületeit és tájait illusztrálva. Ugy a szerkesztőség, mint a nyomda által végzett szép összeállítása a könyvnek, érdemessé tette azt, hogy könyvtárunkba sorozzuk és Seress Samu úrnak, a nyomda derék és szakavatott ügyvezetőjének, köszönetet mondunk a becses küldeményért.

Ötvenéves nyomdászsága jubileumát ünnepelte Kolozsvárt Burghardt András gépmester. Az ünnepély díszét az is emelte, hogy a kolozsvári szaktársakon kívül a város intelligenciája is részt vett.

Hirdetményes levelezőlapok forgalomba hozatala. A közmunka- és közlekedésügyi miniszter hirdetményes levelezőlapokat léptet életbe. Az, a ki «Hirdetményes levelezőlapokat» kíván forgalomba hozatni, ez iránt a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. miniszterhez tartozik folyamodni. A közmunka- és közlekedésügyi m. kir. miniszter fentartja magának a jogot, hogy a kért hirdetményes levelezőlapok kiállítását engedélyezze vagy a kérclem teljesítését megtagadja. Ha a miniszter valamely folyamodó által kérclemzett hirdetményes levelezőlapok kiállítását és forgalomba hozatalát engedélyezné, folyamodó erről külön e czélra szánt s folyó számmal ellátott hivatalos kiadvánnyal fog értesíttetni. Ilyen hivatalos kiadvány mindazon folyamodóknak, kinek megrendelése figyelembe vétetik, két példányban fog kiadatni, s azok vétele után a folyamodó mindenképp a posta útján elárúsítandó hirdetményes levelezőlapok rendes jövedéki árát, vagyis darabonként két-két krajczárt tartozik az értesítésben megjelölt posta- és távirtda-igazgatósági pénztárnál lefizetni, ennek megtörténte után pedig a jelzett hivatalos kiadvány mindkét példányát a budapesti fővárosi m. kir.

pénzügyi igazgatóságnál a bélyegátalány előírása és lerovása czéljából bemutatni tartozik. A bélyegilleték a m. kir. pénzügyminiszterium ideiglenes vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnök által minden egyezer darab — legfeljebb nyolcz azonos szövegű hirdetményt tartalmazó levelezőlap — után tiz-tiz forintban állapított meg. Ha vállalkozó úgy a megrendelt hirdetményes levelezőlapok jövedéki árának, valamint az azokért kiszabott bélyegilletéknek befizetését teljesítette, az ezekről szóló szabályszerű nyugtákat a közmunka- és közlekedésügyi m. kir. miniszternél bemutatni tartozik, minek megtörténte után a levelezőlapok a m. kir. államnyomdánál megrendeltetni s azután forgalomba hozatni fognak. Egy és ugyanazonos szövegű hirdetményes levelezőlapból 50,000 példánynál kevesebb nem állittatik ki, s a kevesebb megrendelést tartalmazó kérvények el fognak utasítottatni. A hirdetményes levelezőlapok darabonként egy-egy krajczárért fognak a posta- és távirtda-hivatalok és a franko-jegyárúsítók utján elárúsítottatni. A hirdetmények a levelezőlap írásbeli közleményekre szánt oldalának csakis egy harmad-résztét tölthetik be, a többi helynek írásbeli közleményekre kell fenmaradni.

A bécsi «*Buchdrucker-Zeitung*», mely eme czíme fölé még az «*Österreichisch-Ungarische*» jelzöt is odabigvesztette, úgy látszik csak annyiban hódol az ezen elnevezés által kifejezett dualismusk, a mennyiben nagyon szívesen elfogadja előfizetési és hirdetési díj fejében a magyar pénzt is, de azon közjogi helyzetről, mely Magyarországon fönáll, még eddig nem szerzett tudomást. F. évi 6. számában ugyanis, Rudolf trónörökös elhunya alkalmából irt nekrológiájában, csak a császár fiát említi; hogy ő fölsége egyszersmind Magyarország királya, azt az «*osztrák-magyar*» lap úgy látszik nem tudja. Hát hiszen tudjuk mi, hogy van Bécsben számos nagy napilap is, mely Magyarországot csak osztrák tartománynak ismeri és a magyar közjogi helyzetet oly annyira nem veszi figyelembe, hogy még Budapestet is konokul «*Pesth*»-nek nevezi, de ez, ha szereti is a magyar pénzt, legalább nem vallja magát félig magyarnak, mint a «*Buchdrucker-Zeitung*». — Valamivel több tapintat nem ártana, tisztelt osztrák-magyar kolléga!

Angol-amerikai számítási módszer. Ha az amerikai vagy angol szedő *m* szerinti számítást emlit, ezzel sem a versal *M*-et, sem a current *m*-et, hanem az illető betű négyzetét (Geviert) érti. A négyzet vagy jobban mondva betűtést (Kegel) szerint való számítás az egyedüli alapelv Angol-

országban és Amerikában és nem a current *m*, mint ezt sok német szedő erősíti (az angol *e* számolási módszert rövidség okáért *m-quart*-nak hívja, ez által nevet adva neki); sőt midőn kiszámítja, hogy minden sorba hány betű fért, a fölszedett *m*-eket nem állva, t. i. signatúrával fölfelé, hanem fekve, t. i. signatúrával jobbra vagy balra rakosgatja, úgy hogy az illető betűfaj négyzetmagassága (Kegel) jöjjön számításba s ha a végén még egy teljes fél-négyzetnek (angol szerint *n-quart*) való hely marad, ez egész-négyzetnek vagy *m*-nek vétetik, épen mint nálunk az *n*-számításnál a hiányjel. Ez *m*-számítás még egyszerűse a mi *n*-számításunknak, 1000 *m* (azaz négyzet) tehát megfelel a mi 2000 *n*-ünknek. Az amerikai ennek megfelelő árkülönbözetet kap az ő ezer *m* betűjéért; mihelyt eltérnének a négyzet számításától s helyette a németeknél szokásos alphabet-számítást vennék föl, gyökeresen károsodnának. — A négyzet-számítás, vagy jobban mondva ennek nem ismerése oka annak, hogy nálunk nem akarják fölfogni: miért helyezi az angol szedő a kisebb faju betűket a nagyobbak elé? Pedig világos, hogy a kisebb faju betűknél (kolonel, nonpareille stb.), minél kisebb a betűfaj, annál nehezebb a négyzetéhez (angol számítási alaphoz) arányítva vékony betűket metszeni, minél nagyobb, annál könnyebb a négyzetnél vagy fél-, negyed-négyzetnél vékonyabbal csalni meg a négyzet-számítót. Így van ez a mi *n*-betűnkkel is.

Meghaltak. *Fleck Ferencz*, betűszedő, 20 éves korában, december 24-én, Budapesten. — *Szilágyi József*, betűszedő, 19 éves korában, január 9-én, Sepsi-Szent-Györgyön. — *Dobrovásky Gyula*, betűszedő, 43 éves korában, január 24-én, Uj-Pesten. — *Ritter Ferencz*, nyomó, 81 éves korában, február 1-én, Budapesten, hol az egyetemi nyomdában dolgozva, csak egy év előtt vonult vissza a rokkant-állományba. Hatvan évet töltött a nyomdászat szolgálatában s épen visszavonulásakor ünnepelték meg jubileumát.

A borítékon levő «olasz körzet» és a füzet mediával szöveg-betűi POPPELBAUM cs. és kir. udv. betűöntödéjéből valók.

TARTALOM: Olvasóinkhoz. *Pusztai Ferenctől*. — A nyomás piszkos duplázása. *Spiégl Lipóttól*. — A hírlapirodalom Japánban. — A kolumna-czímek használatáról. — Accidenz-állvány. — A nyomdászat története (IX.) A nyomdászat elterjedése. *Kalmár L. Lajostól*. — Észrevételek a cím-szedésről. *Szemethy Ferenctől*. — Betűöntőink szakirodalma és a betűöntés alapja. — Könyvnyomdászati mesterszók II. A nyomtatás mesterszói (Második közlemény.) B, C, D betűk. — Mellékleteink kiállítása. — Hasznos tudnivalók. — Vegyes közlemények. — Hirdetések.

PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA BUDAPESTEN.

Szaküzlet könyv- és könyvnyomdai eszközök részére

Kurzweil János

A legjelentékenyebb gyárak főraktára.

Fekete és színes festékek, kenecék, bronzok, lithographiai kövek, valódi angol hengeranyag, befűmosó-por.

A kö- és könyvnyomdászat mindennemű szükségleti cikkéinek dúsán berendezett raktára
*Saját gyártmányu nyomdai színes
festékek, géperővel készítve.*

VALÓDI ANGOL HENGERANYAG

Minden kívánt színárnyalatu festék

minta v. utasítás szerint gyorsan és olesón szállítatik.

Iroda és raktár:

Budapest, Akadémia-utca 10.

Telefon-szám 270.

FISCHER ÉS MIKA

BUDAPEST

17. kerület. Király-utca 83. szám.

BETŰÖNTŐDE ÉS TÖMÖNTŐDE.

*Csjánlja nagy választéku és folytonos kész-
letben tartott legújabb*

könyv- és czímirásait

*szerb és héber betűket, körzeteket és kör-
írásokat, továbbá nyomdai szerelvényeket,
betűszekényeket, állványokat, leggyorsab-
ban és legjobb minőségben kiállítva.*

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai beren-
dezéseket.

KÖNYV-
ÉS
KÖNYOMDAI FESZTÉKEK,
KENDZÉK GYÁRJA

Hengeranyag

Czímkelakk

KAST & EHINGER

Másoló tonta

Könyvnyomó tus

FEUERBACH-STUTTGART

*Részletes árjegyzéket és nyomásmintákat fekete és
színes festékekről ingyen és bérmentve küldünk.*

Képuiselet és raktár:

CHARME HUGO, BÉCS

IV., Floragasse 6.

Nyomdai festékek gyára

Rometsch és Társai

Alapított 1871-ben Ujpesten Alapított 1871-ben

Illustráció-festék. Accidenz- és műfesték. Hirlapfesték. Színes festék, törve
vagy szárazon. Kenczék megfelelően gyártott lenolajból készítve.
Kétféle minőségű hengeranyag.

Összes gyártmányaink hazai ipar.

Képes árjegyzékek kívánatra ingyen küldetnek.

Budapest, V., **Pusztafi és Társa** Akadémia-u. 6.
KŐ- ÉS KÖNYVNYOMDAI ESZKÖZÖK SZAKÜZLETE

Kizárólagos képviselői Magyarországon az

ALBERT ÉS TÁRSA frankenthali gépgyárának
 WEISERT OTTO stuttgarti betüntődéjének
 LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA párisi festékgyárának
 RÜGER C. lipcsei rézlinea-gyárának

Ajánlanak új és használt gépeket, betüket, festékeket és minden e szakmába vágó eszközt.

Mint nevezetes újdonságot

ALBINO FEHÉR HENGER-ANYAGOT

ajánlanak, mely kiváló előnye által minden eddigi gyártmányt felülmúl.

Betüntödé,
 galvanoplastikai és
 mechanikai műintézet
Ludwig & Mayer
 Maina m. Frankfurtban
 Kiváló legelső- és legújabb-technikaival s mindenféle betűk.
 Mintakészítők és gépjegyzékek rendelkezésére.
 Teljes nyomdai berendezések.

Mindazon rézlinea-gyártmányok,
 melyeket

C. RÜGER, LIPCSE

készít

nagy arany éremmel lettek kitüntetve
 a brüsseli 1888. évi nemzetközi kiállításon.

Weyss Johannes
 BÉCS, III., UCHATIUS-GASSE 3.

— Gyári áron szállít —
 könyv- és nyomdai festékeket,
 betüket, kereteket és rézlineákat.

— Minták kívánatra ingyen küldetnek. —

FRANK-MANN legrégebbi gyára a valódi angol **Brüsszelben**
 gelatine-hengeranyagának

Egyedüli és kizárólagos elárusító az osztrák-magyar birodalom részére

GÁL IMRE BUDAPEST, V. KERÜLET, BÁLVÁNY-UTCZA 11.

a csász. és kir. szabadalmazott pitteni papirgyár-részvénytársaság vezérképviseelője.

GENS C. A. JAVÍTÓ MŰHELYE
 BUDAPESTEN
 IX., TÜZOLTÓ-UTCZA 15.

Vállalkozik mindennemű könyv-, könyvrendi és könyvkötészet gépek javítására. Teljes erőátviteli (transmissio) berendezésekre, valamint gázmotórok és gőzgépek felállítására.

Számos elismerő nyilatkozat tulajdonosa.
 Kétszázötvenféle készséggel teljesítenek.
 Alkalmazások szakemberien és olcsón eszközölnék.
 Ócska gépeket a legmagasabb áron vásárol.

Neláni szükséglet esetén a nyomdatulajdonos urak
 figyelmébe ajánlom

RÉZLINEA-GYÁRAMAT

és egyélt
 NYOMDÁSZATI ESZKÖZÖK KÉSZÍTÉSÉRE SZOLGÁLÓ
 MŰHELYEIMET

— H. BERTHOLD —

BERLIN SW., Belle-Alliance-Strasse 88.

Császári és királyi

udvari betüöntöde

POPPELBAUM

Bécs, V., Grüngasse 16^a

Ajánlja czím- és díszbetűkkel dúsan felszerelt raktárát. Könyvbetük öntésére pedig, bármily mennyiségben is, a legrövidebb idő alatt vállalkozik.

Teljes nyomdai berendezések.

Mint különlegességek ajánltatnak:

Vas záró őrstégek, ferdén záró stégek, szekrények és állványok, szedővasak és deszkák, újabb rendszerű lineavágó gépek, hajók és stereotyp-facettek, hordozható hengerfűző készülékek, nickel-sormérők és árnyelek.

Plakátbetük rézből és fából, kézi hengerfűk fogantyúkkal.

Mintakönyvekkel kívánára szívesen szolgálunk.

Alapítva 1823-ban

Berger & Wirth

könyv- és könyvrendi
 szines és fekete festékek gyára

— Lipszében —

KENCZEFÖZÉS .. KOROMÉGETÉS

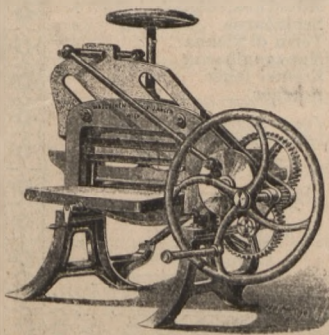
Kétféle minőségben

VICTORIA-HENGERANYAG

bármely gép számára (körforgóhoz is), fekete, de különösen illusztráció nyomáshoz vagy más színű festékekhez kiválóan alkalmas. E hengeranyag előnyességét dicséri az, hogy a meleg időjárás vagy tropikus éghajlat befolyásának nincs alávetve.

Képviseelő: Polacsek J. Bécs

IV., Apfalgasse 6.

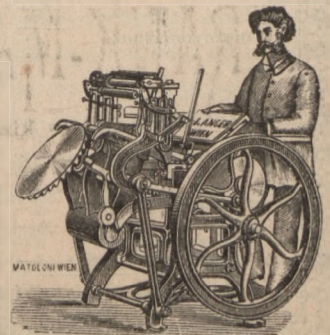

GÉPGYÁR ÉS VASÖNTÖDE

JOSEF ANGER & SÖHNE

Bécs, Hernalst., Hauptstrasse 124.

Ajánlja a legújabb szerkezet szerint készült könyv- és könyvrendi gyorsajtóit, téglés nyomó-, papírvágó és lyukasztó-gépeit, papírlemez-ollóit, simító és aranyozó sajtóit és köcsiszoló gépeit, melyek a legjobb anyagból készültek, a legolcsóbb gyári árk s előnyös fizetési módokat mellett.

Betüöntöde és gépműhely

Schwab Ferdinand

vezetői H. Gulenberg & Co.

VI., Linien-gasse 40 **BÉCS** VI., Linien-gasse 40

A legdivatosabb könyv-, cím- és dísz-
betűkből nagy raktárt tart, mely betűket
magyar, román, szerb, lót, cseh, lengyel,
bulgár és orosz íkezetekkel is szállítja.

Hangjegyek, körzetek, rézlineák.

Nyomdai szerelvények, mint állványok,
szekrények, szedőrácsok és deszkák, hajók,
vas stégek s egyéb tárgyak.

Teljes nyomdai berendezések
elvértelmeznek és a legmesszebb terjedő
fizetési föltételek nyújtottak. Jutányos
áruk.

Könyv- és könyomdai
fekete és színes festék-gyár

FREY & SENING

LIPSCHE

KÜLÖNFÉLE KENCZÉK. HENGERANYAG

Copirozó festékek többféle színben

Mintanyomtatványok és árjegyzékek ingyen
és bérmentve küldetnek.

Vezérképviselésig és raktár az osztrák-magyar
birodalom részére

➤ **JOHANNES WEYSZ** ◀

BÉCS, III., Uchatiusgasse 3.

WÜSTE F.

➤ **KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKEK GYÁRA** ◀

RAKTÁR: BÉCS, I. KOLOWRATLIG 9.

Könyvomda-festék.	100 ko frt kr	Másolófestékek	1 ko frt kr	Színes festék	1 ko frt kr	Selyemzöld, süvegben, 4 árnyalat	1 ko frt kr
a) Gyorsrajtóknaak.		lila, kék, fekete vörös	6 11	kő- és könyvomdáknaak.		Selyemzöld, poralakban, 4 árnyalat	3 2
CH Hirlapfesték	52	Könyvomda-festék.		Kürminlakk I	48 36	Chromoxyd-zöld, legfin.	12
CH	60	Kész és gyorsrajtóknaak.		Geraniumlakk o	24	valódi olivzöld	6
CT	68	Gravirfesték II	150	I	20	Ultramarinkék 1 süv.-ben	6
BIII Könyvfesték	76	Tollfesték I	2	II	16	3 porban	4
BII	84	I	2	Florentini lakk I	12	Kobaltkék, legfinomab	40
BI Accidenzfesték	90	II	2	II	10	Párisi kék	5
AIII Illusztráció festék	120	III	3	Rózsaszínű krapplak I	4	Milori kék, világos és sötét	5
AII	170	II	4	II	3	Sepiabarna	4
AI	250	Krétafesték I	7	Chromoxyd-zöld, legfinomab	10	Terra di Sienna	2
1 ko		II	10	Kürminlakk o	24	Mahagonibarna	2
AO Dísznyomáshoz	4	Atnyomó festék I	15	I	2	Kremsi fehér	2
AOO	6	II	6	Kürminlakk o	24	Hófehér	1
AOOO	8	Erczyomó festék I	120	II	2	Finom színes festékek ken- csőben törve, körülbetűl 25% kal olcsóbbak.	
b) Kész sajtóknaak.		II	150	Kürminlakk o	24	Bécsi hengeranyag.	100ko
CCH Könyvfesték	90	Kenczék.		Lila, kékes v. vörhenyes I	11	Igen szilárd	150
CCI	1	Könyv-, kő- és erczyomá- hoz.		II	10	Szilárd	150
BHII Accidenzfesték	120	Gyöngye	1	Chromsárga, vegy. tisztza, 4 árnyalat, süvegben	3	Crème, átöntéshez	150
BBI	160	Középerős	120	Chromsárga, vegy. tisztza, 4 árnyalat, darabokban	2		
BBI	240	Erős	140	Cadmiumsárga, 2 árnyal.	24		
AIII Illusztrációknak	3	Aranyfüst-kencze	1	Ockersárga, 4 árnyalat	2		
AII Finom	4	Erczyomáshoz	1				
AAI Dísznyomáshoz	6						
AAO Glacéppapir-nyom.	8						

Áruk Bécsben fizetendők 3 hára vagy készpénzben 2% scontó. Hordók ingyen, dobozok eredeti árakon.